

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า จึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการวิจัย เรียงตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

- 1) แนวคิดและความสำคัญของหลักสูตร
- 2) บทบาทของบุคลากรในการใช้หลักสูตร
- 3) กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้
  - 3.1) การบริหารหลักสูตร
  - 3.2) การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร
  - 3.3) การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร
- 4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและความสำคัญของหลักสูตร

1. แนวคิด

หลักและหัวใจของการจัดการศึกษานั้นหลักสูตรจะเป็นส่วนสำคัญ ระบบการศึกษาของสังคมใดก็ตามย่อมอาศัยหลักสูตรเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงาน เพราะหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดทิศทางไว้ให้เห็นว่า การจัดการศึกษาของประเทศที่จัดให้กับเยาวชนนั้นจะเน้นหนักไปในทิศทางใด ซึ่งเป็นผลโดยตรงต่อผู้เรียน สังคม และชาติ หลักสูตรจึงเปรียบเหมือนตัวแม่บทในการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ ได้รับการพัฒนาทุก ๆ ด้าน หรือกล่าวโดยสรุปว่าหลักสูตร

เป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดเจตนาหรือเป้าประสงค์ของการศึกษาของชาติลงสู่ การปฏิบัติ นำเอาความมุ่งหมายและนโยบายการศึกษาไปแปลงเป็นการกระทำขึ้น พื้นฐานในโรงเรียนหรือสถานศึกษาและถ้าจะกล่าวเป็นหลักสูตรคือหัวใจของการ ศึกษาก็คงไม่ผิด เพราะถ้าปราศจากหลักสูตรเสียแล้วการศึกษาที่ย่อมดำเนินไป ไม่ได้ (ธำรง บัวศรี, 2532 : 9) นั่นคือปัจจัยสำคัญอันดับแรกของการจัดการ ศึกษา ที่จะให้ความมั่นใจได้ว่าผู้เรียนจะได้รับการศึกษาตามที่มุ่งหวังไว้ คือมี หลักสูตรเป็นแม่บทในการจัดการศึกษา ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนทุกคน ตลอดจนผู้ปกครองนักเรียนควรมีความรู้เรื่องหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหาร วิทยาลัย และครูผู้สอนซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาในโรงเรียนให้นักเรียนบรรลุ จุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนและ ครูผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตร และเอกสารหลักสูตรอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อให้การเรียน การสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คุณภาพการศึกษาจะดีหรือไม่เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับว่าโรงเรียน โดย ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนสามารถนำหลักสูตรไปปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผลได้มากน้อย เพียงใด ได้มีการดำเนินการในอันที่จะตอบสนองนโยบายและจุดหมายของหลักสูตร หรือไม่ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าหลักสูตรจะประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา และพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้น จึงขึ้นอยู่กับ ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเป็นสำคัญ

2. ความสำคัญของหลักสูตร

เกี่ยวกับความสำคัญของหลักสูตร ธำรง บัวศรี (2532 : 8-10) ได้กล่าว ไว้ 2 ลักษณะคือ ความสำคัญต่อการศึกษารวม และความสำคัญต่อการเรียน การสอน

ความสำคัญต่อการศึกษารวม ถ้าต้องการทราบว่ประชากรของ ประเทศใดมีคุณลักษณะอย่างไร มีศักยภาพในการพัฒนาประเทศมากน้อยเพียงใด

ประเทศมีความเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ ฯลฯ ให้ดูจากการศึกษาของประเทศนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะความสามารถในการจัดการศึกษาได้ทั่วถึง ความเสมอภาค ระดับการศึกษาของประชากรส่วนรวม สัดส่วน และปริมาณของผู้ได้รับการศึกษาสาขาต่าง ๆ ฯลฯ ย่อมสะท้อนถึงความเป็นประชาธิปไตย และชี้ให้เห็นศักยภาพของประชากรของประเทศในด้านต่าง ๆ การที่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึงและเสมอภาค โดยเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชากรทุกเพศทุกวัยได้มีสิทธิในการศึกษาเล่าเรียนทัดเทียมกัน ย่อมแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตย ทำนองเดียวกับสัดส่วนของผู้สำเร็จการศึกษาสาขาต่าง ๆ เช่น วิศวกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ฯลฯ ย่อมชี้ให้เห็นศักยภาพในด้านนั้น ๆ ว่ามีอยู่มากน้อยเพียงไร

ในการจัดการศึกษานั้นสิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้แน่ใจว่าเยาวชนแต่ละวัยแต่ละระดับการศึกษา ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน ปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่จะให้ความมั่นใจได้ว่าเยาวชน รวมทั้งผู้เรียนทั้งหมดจะได้รับการศึกษาตามที่มุ่งหวังไว้ก็คือ หลักสูตรนั่นเอง เมื่อมีหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียนแล้ว ก็เป็นที่หวังได้ว่าผู้เรียนแต่ละสาขา และแต่ละระดับการศึกษาจะได้รับการศึกษาในแนวเดียวกัน และถึงแม้ว่าในการปฏิบัติผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์แตกต่างกันไปบ้าง แต่การเรียนการสอนย่อมจะมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

ส่วนความสำคัญต่อการเรียนการสอนนั้น หลักสูตรเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดมวลประสบการณ์แก่ผู้เรียน หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนแผนที่เดินเรือ ซึ่งบอกกัปตันหรือครูผู้สอนให้รู้ว่า จะต้องตั้งเข็มทิศไปทางใด และจุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนคืออะไร และระหว่างที่ไปจะต้องทำอะไรบ้าง เป็นต้นว่าต้องใช้สื่อหรืออุปกรณ์ช่วย หรือต้องมีการตรวจสอบประเมินผล หรือต้องปรับปรุงวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง การที่การเรียนการสอนจะบรรลุผลได้ ทั้งผู้เรียนและผู้สอนจะต้องมีสิ่งที่จะช่วยกำหนดแนวทางเพื่อให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ได้สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน สิ่งดังกล่าวนี้คือหลักสูตร เพราะการเรียน

การสอนเป็นการนำหลักสูตรไปแปลงเป็นภาคปฏิบัติจริง ๆ หลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนอย่างยิ่งและเป็นความจำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างถ่องแท้พร้อมทั้งช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจด้วย

นอกจากนี้ สันต์ ธรรมบำรุง (2525 : 9-10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า

1) หลักสูตรเป็นแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลไว้เป็นแนวทาง

2) หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน อันเป็นส่วนรวมของประเทศเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาชาติ

3) หลักสูตรเป็นเอกสารของทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาล เพื่อให้บุคคลที่ทำการเกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติตาม

4) หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาเพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ของการศึกษาของรัฐให้แก่สถานศึกษาของรัฐบาลด้วย

5) หลักสูตรเป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษาที่จะอำนวยความสะดวกและควบคุมดูแลติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลด้วย

6) หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงาน และพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

7) หลักสูตรจะกำหนดลักษณะและรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่าจะเป็นไปได้ในรูปใด

8) หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันเป็นการพัฒนากำลัง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ผล

9) หลักสูตรจะเป็นสิ่งปงชี้ถึงความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย มีประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลง ย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพสูง

สอดคล้องกับ ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525 : 112-113) ที่กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า

1) เป็นเอกสารของทางราชการ หรือเป็นบัญญัติของรัฐบาลเพื่อให้บุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาของรัฐบาลหรือเอกชน ดังนั้นหลักสูตรจึงเปรียบเสมือน "คำสั่ง" หรือ "ข้อบังคับ" ของทางราชการชนิดหนึ่งนั่นเอง

2) เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการที่จะจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาของรัฐบาลให้แก่โรงเรียน

3) เป็นแผนการดำเนินงานของนักบริหารการศึกษา ที่จะต้องอำนวยความสะดวกและติดตามประเมินผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล

4) เป็นแผนการปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางในการปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะเสนอแนะจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งครูควรจะปฏิบัติตามอย่างจริงจัง

5) เป็นเครื่องมือของรัฐในอันที่จะพัฒนาคน และพัฒนากำลังคน ซึ่งจะเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตามแผนของรัฐบาล

6) เป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพราะถ้าประเทศชาติเรามีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ เราก็จะได้คนที่มีคุณภาพเหนือประเทศอื่นในโลก

7) หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดแนวทางการให้ความรู้ ทักษะ เจตคติ ตลอดจนความสามารถของผู้เรียนที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันเป็นการพัฒนา กำลังคนไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้ได้ผลดี

โดยสรุปแล้วความสำคัญของหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดและเป็นแนวทาง ในการจัดการศึกษาแต่ละระดับ เพราะหลักสูตรจะบอกให้ทราบว่า จะให้ผู้เรียน บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างไร จะต้องจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์อย่างไร ใช้ อะไรเป็นเครื่องมือที่แสดงว่าผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นในระดับ โรงเรียนหลักสูตรจะเป็นแนวปฏิบัติแก่ครูผู้สอนที่จะบอกให้รู้ว่า จะสอนให้ผู้เรียน เกิดพฤติกรรมอะไร จะต้องจัดประสบการณ์อย่างไร และจะต้องวัดผลประเมินผล การเรียนอย่างไร หลักสูตรจึงเป็นหลักและหัวใจของการจัดการเรียนการสอน ที่จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

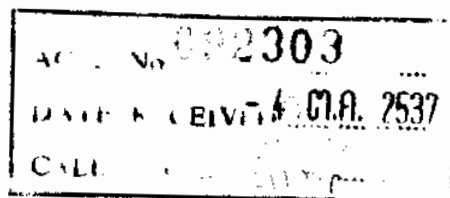
บทบาทของบุคลากรในการใช้หลักสูตร

การใช้หลักสูตรหรือการนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการ พัฒนาหลักสูตรที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะจะเป็นตัวบอกถึงความสำเร็จหรือความ ล้มเหลวของหลักสูตรโดยตรง ซึ่งนักพัฒนาหลักสูตรทุกคนต่างก็ยอมรับความสำคัญ ของขั้นตอนการใช้หลักสูตรว่ามีความสำคัญยิ่งกว่าขั้นตอนอื่นใดทั้งหมด (สงัด อุทรานันท์, 2532 : 262) ดังนั้นการนำหลักสูตรไปใช้จึงต้องอาศัยบุคลากร ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้หลักสูตรของระดับโรงเรียนหรือ สถานศึกษาจะมีบุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงที่สุดคือ ผู้บริหารโรงเรียนที่จะ อำนวยความสะดวกให้มีการใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และครูผู้สอนในฐานะผู้นำ หลักสูตรไปใช้ในห้องเรียน ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบในการใช้หลักสูตรคือ

1. บทบาทของครูใหญ่

ครูใหญ่เป็นผู้ให้หลักสูตรโดย "การบริหารวิชาการ" ซึ่งหมายถึง "การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนนักเรียนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพที่สุด" ครูใหญ่จะต้องทราบบทบาทหน้าที่ของตนในการบริหารงานวิชาการเพื่อให้หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารมีงานที่สำคัญ 2 ประการคือ อำนวยความสะดวก (Facilitate) และ ประสานงาน (Co-ordinate) ดังนั้นครูใหญ่จึงต้องจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคลากร สถานที่ เอกสาร หลักสูตร วัสดุอุปกรณ์ คอยแนะนำให้กำลังใจ ประสานงานควบคุมดูแลให้ครูปฏิบัติงานสม่ำเสมอ ถูกต้องตามบทบาทหน้าที่และเจตนาารมย์ของหลักสูตร (วิชัย ราชวรศิริ, 2524 : 112-113) จะเห็นได้ว่าการนำหลักสูตรไปใช้ในบทบาทของครูใหญ่ หรือผู้บริหาร ก็คือการทำหน้าที่ครูใหญ่หรือผู้บริหาร ทำหน้าที่บริหารหลักสูตรนั่นเอง โดยผ่านการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการต่าง ๆ ของโรงเรียนจะทำหน้าที่ดังนี้

- 1) กำหนดจุดมุ่งหมายของโรงเรียน (นอกเหนือจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรโดยตรง)
- 2) จัดทำแผนหลักสูตรของโรงเรียน โดยมีหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นแม่บท
- 3) ร่วมกันกำหนด จัดทำ และเตรียมสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในแผนการใช้หลักสูตรนั้น
- 4) กำหนดแนวปฏิบัติกรเรียนการสอนตลอดแผน
- 5) ร่วมกันกำหนด จัดทำหรือส่งเสริมการให้ได้มาซึ่งสื่อการเรียนการสอนอย่างละเอียดแต่ละวิชา และการสอนแต่ละชั่วโมง
- 6) จัดทำแหล่งเสริมความรู้ประสบการณ์การเรียนการสอน เช่น ห้องสมุด ศูนย์กลางการเรียนรู้ หนังสือ วารสาร วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

7) การทำโครงการปรับปรุงคุณภาพครูประจำการ

(วิจัย ดิสสระ. 2535 : 99)

แนวปฏิบัติสำหรับครูใหญ่ในการใช้หลักสูตรนั้น บันลือ พุกษะวัน (2521 : 153-154) ได้เสนอแนวปฏิบัติไว้ดังนี้

1) งานเกี่ยวกับการวางแผนการสอน

1.1) ควรจัดให้มีการประชุมครูในกลุ่มโรงเรียนในโรงเรียนเท่าที่จะมีเวลาจัดทำได้เมื่อวัสดุหลักสูตรมาถึง เพื่อร่วมกันศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร แผนการสอน และคู่มือครู

1.2) ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อความ คำศัพท์ที่ปรากฏในแผนการสอนหลักสูตรให้กระจ่าง

1.3) ส่งเสริมให้ครูที่เข้ารับการอบรมมาจากวิทยาลัยครูได้มีโอกาสเผยแพร่แนวคิด สาธิตการใช้บทเรียนก่อนปีการศึกษา

1.4) ศึกษาวัสดุหลักสูตรทุกชั้นที่มีใช้ เพื่อให้คณะครูเข้าใจที่จะใช้สิ่งเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่

1.5) ร่วมกันวางแผน โดยการสำรวจเวลาเรียนในรอบปีการศึกษา กำหนดแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนการสอน และกำหนดโครงการที่จะประเมินผลไว้ตลอดปี

1.6) การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน อาคารสถานที่ สนาม การปรับปรุงห้องเรียนให้ได้รับความสะดวกสบายแก่ผู้ใช้

2) งานติดตามผลและบริการ

2.1) พยายามหาทางที่จะได้มาและบริการวัสดุหลักสูตรอย่างพอเพียงแก่ครูผู้ปฏิบัติการสอน

2.2) หมั่นติดตามผลงานโดยการสอบถามการพูดคุยเวลาว่าง เวลารับประทานอาหารกลางวัน และเข้าเยี่ยมชั้นเรียนเพื่อจะได้แนวคิดหรือปัญหาที่ครูต้องการจะให้ช่วยเหลือแก้ไขหรือต้องการบริการจากครูใหญ่

2.3) จัดให้มีการประชุมภายในโรงเรียน เพื่อศึกษาปัญหา หรือข้อขัดข้องในเรื่องการเรียนการสอน

2.4) หมั่นเยี่ยมเยียนผู้ปกครอง กรรมการศึกษาของโรงเรียน เพื่อแพร่ความคิด ความเข้าใจอันดี ตลอดจนหาแนวคิดในการปรับปรุงโรงเรียน การวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรนั้นจำเป็นที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้อง ศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจชัดเจนเพื่อที่จะจัดวางแผนได้ ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521 : 140-141) เสนอไว้ดังนี้

- 1) การเตรียมวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตร
- 2) การเตรียมการจัดอบรมครู
- 3) การจัดครูเข้าสอน
- 4) การจัดตารางสอน
- 5) การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน
- 6) การประชาสัมพันธ์ การใช้หลักสูตรกับผู้ปกครอง และคณะกรรมการ ศึกษาของโรงเรียน ชุมชน เกี่ยวกับจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง การจัด ประสิทธิภาพการเรียน
- 7) การจัดสภาพแวดล้อมและการเลือกสรรโครงการกิจกรรมเสริม หลักสูตร
- 8) การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุง หลักสูตร

ปัจจุบันแนวความคิด จุดหมาย และวิธีการพัฒนากำลังคนตามแนวทาง หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เปลี่ยนแปลง ไป บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ผู้มีหน้าที่นิเทศและ ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ก็จะต้องได้รับการปรับปรุงงาน เปลี่ยนแปลงตาม ไปด้วย และในที่นี้เพื่อให้สอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้จะกล่าวเฉพาะบทบาทหน้าที่ ของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเท่านั้น

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 126-127) กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาทในด้านการติดตามผล การบริหารหลักสูตร การบริการหลักสูตร การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ การประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการใช้หลักสูตรร่วมกันกับครู โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

- 1) เยี่ยมชั้นเรียน เพื่อติดตาม ควบคุม กำกับว่าครูมีวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็น ติดต่อประสานงานกับแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน เช่น ศูนย์วิชาการจังหวัด และศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
- 2) ส่งเสริมให้มีการใช้วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์
- 3) สนใจ ใ้ตามถึงปัญหาการเรียนการสอนที่ครูประสบและช่วยแก้ปัญหา
- 4) จัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของโรงเรียนให้มีสภาพที่เหมาะสมต่อการเรียนการสอนที่ดี เช่น จัดห้องสมุดให้อยู่ในสภาพที่ครูและนักเรียนจะได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้
- 5) ส่งเสริมให้มีการสอนซ่อมเสริมตามความจำเป็น
- 6) ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมนักเรียนที่จะช่วยให้การเรียนรู้ตามหลักสูตรสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น
- 7) จัดให้มีการเยี่ยมระหว่างชั้นเรียนโรงเรียนในกลุ่ม/โรงเรียนอื่น ๆ เพื่อให้ครูได้เห็นตัวอย่างทางการเรียนการสอนที่ดี และมีความกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น
- 8) เสริมกำลังใจของครูด้วยการรับรู้ปัญหาของครู ยกย่องชมเชยในความพยายามของครูที่มีต่อการสอน อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน

9) เข้าใจงานของครูที่ถืองานหลักคือ "สอน" ให้การสนับสนุนในเรื่องการพัฒนาความชอบเป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจต่อบุคลากรในโรงเรียน

10) จัดให้มีการประชุมครูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อจะใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ

11) ชี้แจงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลตามหลักสูตรให้ครู ผู้ปกครอง และชุมชนเข้าใจเพื่อการร่วมมือที่ดี

จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบในด้านการใช้หลักสูตรนั้นจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับงานบริหารงานโรงเรียน ด้านการบริหารงานวิชาการ ซึ่งถือเป็นงานหลักของโรงเรียน เนื่องจากการบริหารงานวิชาการนั้นเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นเครื่องประกันความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหาร นั่นคือการเตรียมการที่ดีของผู้บริหารโรงเรียนจะช่วยให้ครูผู้สอนสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

2. บทบาทของครูผู้สอน

เป็นที่ยอมรับกันว่าในขณะที่นโยบายการศึกษา ตลอดจนหลักสูตรต่าง ๆ ได้รับการปรับปรุงเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนนั้น จุดสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานปรับปรุงคุณภาพในด้านนี้ประสบผลสำเร็จตามที่หลักสูตรคาดหวังไว้ บุคลากรคนสำคัญก็คือครูผู้สอนนั่นเอง เพราะครูผู้สอนเป็นผู้ที่นำหลักสูตรไปใช้โดยตรง ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรได้ตระหนักถึงความสำคัญของตนต่อการใช้หลักสูตรให้เข้าใจหน้าที่และบทบาท มองเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนจะต้องนำมาใช้ และการนำหลักสูตรไปใช้นั้นต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง สุมณ อมรวรรณ (อ้างถึงใน สันต์ ธรรมบำรุง, 2525 : 121) ได้แสดงให้เห็นถึงแผนเดินทางของหลักสูตรมาสู่ชั้นเรียนดังนี้

หลักสูตร → ประมวลการสอนหรือโครงการสอน → แผนการสอน
หรือบันทึกการสอน → กิจกรรมการสอน → นักเรียน

นั่นคือจากแผนทางเดินของหลักสูตรจะเห็นได้ว่า ประมวลการสอน โครงการสอน แผนการสอน กิจกรรมการสอนนั้นเป็นสิ่งที่ครูจะต้องปฏิบัติ จะต้องเข้าใจ และสามารถลงมือทำด้วยตนเองได้ เป็นการขยายหลักสูตรให้สมบูรณ์ และทำให้หลักสูตรนำมาใช้ได้ถูกต้องมีระบบ ระเบียบ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มากยิ่งขึ้น ดังที่ สุมิตร คุณานุก (2520 : 169) ได้กล่าวไว้ว่า ในการนำหลักสูตรไปใช้นั้น สิ่งแรกที่ครูควรจะทำคือ การตีความหมายของความมุ่งหมาย ไม่ว่าจะ เป็นของหลักสูตรหรือความมุ่งหมายของหมวดวิชาก็ตาม การตีความหมายของความมุ่งหมายคือการตีปัญหาให้แตกว่า คำที่เป็นนามธรรมซึ่งใช้ในความมุ่งหมายนั้น มีความหมายในทางปฏิบัติอย่างไร จะจัดการสอนการเรียนอย่างไรจึงจะบรรลุถึงความมุ่งหมายที่เป็นนามธรรมนั้น ดังนั้นในการนำหลักสูตรไปใช้สิ่งที่ครูจะต้องทำคือ

- 1) ตีความหมายของความมุ่งหมายแต่ละข้อ
- 2) ในการสอนแต่ละเรื่องควรมีหลักเกณฑ์ในการเตรียมการสอน
- 3) ครูต้องถามตัวเองก่อนสอนเสมอด้วยคำถาม ดังนี้
  - 3.1) ต้องการให้เด็กได้รับข้อมูลอะไร เพื่อเด็กจะได้มีความพร้อมที่จะเข้าใจเรื่องที่สอน
  - 3.2) มีความเข้าใจหรือมีหลักการสำคัญ ๆ อะไรบ้างเกี่ยวกับเรื่องที่จะสอน ซึ่งเด็กควรได้รับ
  - 3.3) ทักษะอะไรบ้างที่ต้องการฝึกให้เด็กสามารถปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องที่จะสอน
  - 3.4) เด็กจะแสดงออกหรือมีทักษะหรือพฤติกรรมอย่างไรจึงจะเป็นการยืนยันว่าการสอนของครูบรรลุผลสำเร็จ

สิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องรับผิดชอบในฐานะที่เป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรงนั้น แรมสมร อยู่สถาพร (2533 : 84-85) กล่าวไว้ว่า ครูควรได้ตระหนักถึงความสำคัญของตนต่อการใช้หลักสูตรให้เข้าใจหน้าที่และบทบาท ครูทุกคนควรมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรที่ตนจะต้องนำมาใช้ ได้รับการฝึกฝนให้มีความรู้ทางด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลการศึกษา ตลอดจนความรู้ด้านต่าง ๆ ครูควรเอาใจใส่ติดตามเด็กแต่ละคนอย่างใกล้ชิด ให้ความรัก ความเมตตาและชี้แนะทางการเรียนให้แก่เด็ก มีความคิดสร้างสรรค์ ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายให้แก่เด็ก สนใจติดตามความเคลื่อนไหวในสังคมและหมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อฝึกฝนและสร้างตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการสอน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การนำหลักสูตรไปใช้ตามบทบาทของครูผู้สอนนั้น วิชัย ราชบุรีศิริ (2524 : 117-118) กล่าวว่า ครูผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้โดยตรงด้วยการจัดประสบการณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน หลักสูตรจะบรรลุถึงเป้าหมายหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับการสอนของครูเป็นสำคัญ ซึ่งบทบาทของครูในการใช้หลักสูตรมีดังนี้

- 1) ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ และองค์ประกอบของหลักสูตรตั้งแต่จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา เวลาเรียน การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผล รู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวหลักสูตรและเอกสารหลักสูตรชนิดต่าง ๆ เป็นอย่างดี
- 2) ศึกษาวิธีสอนต่าง ๆ ที่เอื้อต่อหลักสูตร หรือที่หลักสูตรแนะนำ เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา การค้นคว้า การแบ่งกลุ่มอภิปราย ฯลฯ เพื่อจะได้เลือกใช้ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ ลักษณะเนื้อหาวิชา และผู้เรียน
- 3) ต้องศึกษาแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เช่น ศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่สอน นวัตกรรมและเทคโนโลยี วิทยาการใหม่ ข่าวเหตุการณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้เกิดความมั่นใจในการสอน

- 4) ต้องเตรียมการสอน โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวหลักสูตร โดยพยายามใช้แผนการสอน คู่มือครู บัตรงานให้เป็นประโยชน์
- 5) พยายามแสวงหา จัดทำ และใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นหรือสื่อการเรียนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์
- 6) พยายามใช้แหล่งวิทยาการที่มีอยู่ในโรงเรียนในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เช่น เชิญผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ด้านต่าง ๆ มาเป็นวิทยากร พานักเรียนไปทัศนศึกษาดูงานตามสถานประกอบการ และสถานที่สำคัญต่าง ๆ
- 7) พยายามใกล้ชิดให้ความสนทนากับนักเรียน เพื่อจะได้ทราบถึงพื้นฐาน ความสนใจ ความถนัด และปัญหาของเด็กแต่ละคน เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในการสอน อบรม ปกครอง แนะนำ และประเมินผลได้อย่างถูกต้อง
- 8) ทำการสอนทุกครั้งอย่างมีจุดมุ่งหมาย ครูต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการสอนในเรื่องหรือวิชาต่าง ๆ ต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมอะไรบ้าง แล้วดำเนินการสอนไปตามจุดมุ่งหมาย วัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายทุกครั้ง ถ้านักเรียนยังไม่ผ่านพฤติกรรมใดต้องหาเวลาสอนซ่อมเสริมให้เสมอ
- 9) พยายามจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยจัดตั้งชุมนุมให้เลือกตามความถนัดความสนใจ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสุขภาพพลานามัย ประเพณี วัฒนธรรม และความเป็นพลเมืองดี ฯลฯ

โดยบทบาทของครูผู้สอนมีส่วนที่จะช่วยสนับสนุนให้การใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนมีประสิทธิภาพได้ ซึ่ง สจ๊วต อุทรานันท์ (2532 : 276-277) กล่าวไว้ดังนี้

- 1) ทำการศึกษาหลักสูตรเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนเองใช้อยู่อย่างชัดเจน
- 2) ทำการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
- 3) ทำการสอนให้ถูกต้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่ใช้อยู่

4) พยายามคิดค้นหาวิธีการที่เหมาะสม หรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพ สำหรับการใช้หลักสูตรที่ตนเองเป็นผู้ใช้

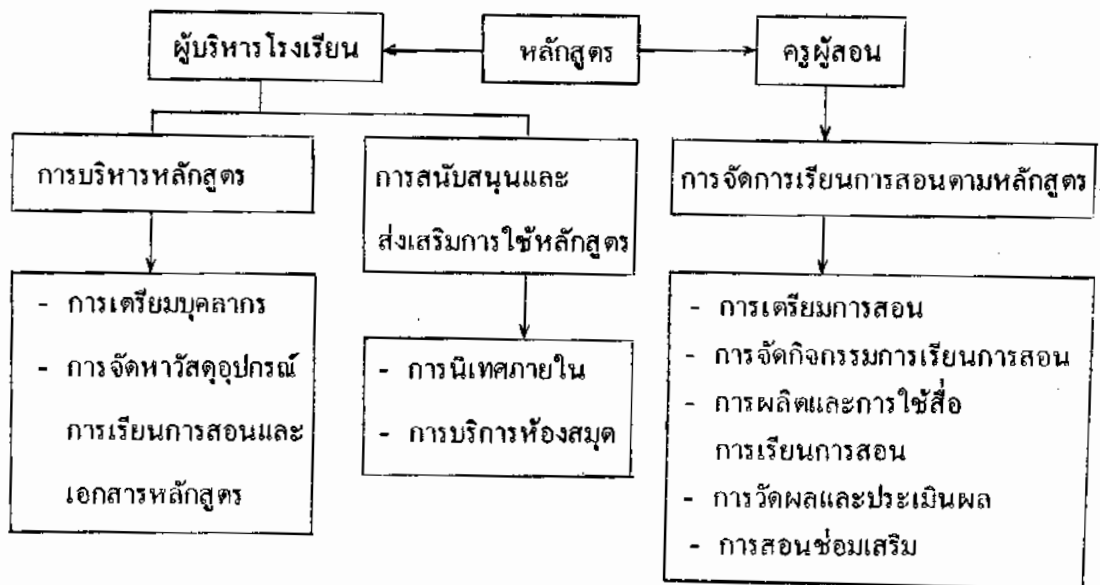
สำหรับการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนั้น ครูผู้สอนในฐานะที่เป็น ผู้ใช้หลักสูตรโดยตรงจะต้องเตรียมการในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 4)

- 1) ศึกษาเอกสารหลักสูตรเพื่อให้เข้าใจหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง จุดประสงค์การเรียนรู้และคำอธิบายรายกลุ่มประสบการณ์
- 2) ศึกษาคู่มือการใช้หลักสูตรประเภทต่าง ๆ เช่น คู่มือหลักการสอน แผนการสอน เพื่อให้เข้าใจจุดเน้นของหลักสูตร สารสำคัญที่เปลี่ยนแปลง บทบาท ครูผู้สอน และกระบวนการพัฒนาผู้เรียนแต่ละกลุ่มประสบการณ์
- 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจุดหมายของหลักสูตรกับจุดประสงค์ แต่ละกลุ่มประสบการณ์ คำอธิบายจุดประสงค์แต่ละเนื้อหา จุดประสงค์ปลายทาง ใน ป.02 เพื่อกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมให้สัมพันธ์กับอัตราเวลาเรียน เรียกว่า การทำกำหนดการสอนระยะยาว
- 4) ศึกษาตัวอย่างแนวการสอน แล้วจัดทำแผนการสอนโดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การประเมินผล และเข้ากับ สภาพท้องถิ่น และดำเนินการสอนตามแผนการสอน

โดยสรุปแล้วบทบาทของครูผู้สอนในการนำหลักสูตรไปใช้นั้น ครูเป็น บุคคลสำคัญที่จะทำให้หลักสูตรสามารถบรรลุผลดังจุดหมายที่วางไว้หรือไม่ เพราะ ครูผู้สอนจะเป็นผู้ที่วางแผนและดำเนินการในเรื่องการนำตัวหลักสูตร แผนการสอน และคู่มือในรูปแบบต่าง ๆ มาจัดเป็นกิจกรรมเพื่อให้เกิดประสบการณ์หรือการเรียนรู้ ขึ้นในตัวผู้เรียน เราจึงอาจกล่าวได้ว่าครูคือจักรกลสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตร ไปใช้

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งบทบาทของผู้บริหาร โรงเรียนและบทบาทของ ครูผู้สอน เป็นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรและมีความสำคัญที่สุด

ดังนั้นในการนำหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ไปใช้ จึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างชัดเจน และมีการเตรียมการวางแผนการใช้หลักสูตรในโรงเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายที่สอดคล้องกับแนวนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ โดยที่ทุกฝ่าย ต้องตระหนักและรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ให้ดีที่สุด การใช้หลักสูตรจึงจะมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อผู้เรียนได้มีคุณภาพและเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของประเทศชาติ ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจะต้องร่วมกันในการวางแผนการใช้หลักสูตรตามภารกิจหน้าที่ดังกล่าวประกอบ

ภาพประกอบ 1 แผนภูมิแสดงบทบาทผู้บริหารโรงเรียน และบทบาทครูผู้สอนในการใช้หลักสูตร

ดัดแปลงจาก การวางแผนการใช้หลักสูตรประถมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533

(หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ,

2534 : 107)

กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีหลักการ จุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตรเป็นส่วนสำคัญที่เป็นตัวกำหนดให้ โรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กให้มี คุณภาพอันพึงประสงค์ ผู้ใช้หลักสูตรต้องศึกษาให้เข้าใจก่อนจึงจะดำเนินการ จัด การศึกษาได้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาถึงกระบวนการ นำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยเฉพาะ ซึ่งมีขอบข่ายลักษณะของงาน การใช้หลักสูตรที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 งานคือ การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและ ส่งเสริมการใช้หลักสูตร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การบริหารหลักสูตร

1.1 กระบวนการบริหาร

การบริหารหลักสูตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ให้ถึง ผู้เรียน ซึ่งจะต้องอาศัยความสามารถของผู้บริหารโรงเรียน และมีระบบการจัดการ ที่ดีจึงจะทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีสุขภาพอนามัยที่ดี และมี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ บรรลุจุดหมายของหลักสูตร แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการ บริหารหลักสูตร เป็นการอาศัยความรู้จากศาสตร์สาขาบริหารการศึกษามาประยุกต์ ใช้ เพราะการบริหารหลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนซึ่งถือเป็นการหลักของการบริหารงานทั้ง 6 งาน ของผู้บริหาร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 19-24) กล่าวถึงกระบวนการบริหารงานวิชาการว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาเป็น บุคคลสำคัญที่สุดของโรงเรียน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการเป็นผู้นำให้ บุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกันปฏิบัติงานให้บรรลุจุดหมายของการจัดการศึกษา ผู้บริหาร โรงเรียนจึงมีบทบาทหน้าที่ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการบริหารดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในเรื่องต่อไปนี

- 1) ข้อมูลต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น ระดับผลสัมฤทธิ์ของการเรียน จำนวนนักเรียน ยอดรวมแสดงผลการสอนรายปี สถิติการมาเรียนของนักเรียน จำนวนและอัตราการเข้าชั้นของนักเรียน ฯลฯ
- 2) ข้อมูลที่เป็นข้อกำหนดที่ต้องยึดเป็นแนวทาง เช่น พระราชบัญญัติ ประถมศึกษา แผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรประถมศึกษา ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียนการสอน นโยบายของ สปอ., สปจ., สปช., กระทรวงศึกษาธิการ และมติของคณะรัฐมนตรี

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน

- 1) จัดทำแผนงาน/โครงการวิชาการประจำปี
- 2) การจัดปฏิทินปฏิบัติงานในรอบปีการศึกษาหนึ่ง ๆ
- 3) การจัดทำแผนการสอน ควบคุมติดตามการปฏิบัติการสอนของครู ให้เป็นไปตามเนื้อหาและกำหนดเวลาที่ระบุไว้ในคู่มือ และแผนการสอน การจัดทำแผนการสอนดำเนินไปตามขั้นตอนต่อไปนี้เป็นคือ
  - 3.1) ศึกษาและจัดความสัมพันธ์ ปริมาณของเนื้อหา ระยะเวลาที่จะสอนประจำปี ประจำสัปดาห์ และประจำวัน
  - 3.2) จัดแบ่งเนื้อหาให้เหมาะสมกับเวลาที่กำหนดไว้ในตารางสอนแต่ละวัน
  - 3.3) เขียนแผนการสอนไว้ตลอดปี
- 4) การจัดตารางสอน ผู้บริหารโรงเรียนควรมอบให้หัวหน้าฝ่ายวิชาการของโรงเรียนหรือคณะทำงานเป็นผู้จัดทำตารางสอน โดยผู้บริหารโรงเรียนควบคุมให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การจัดทำตารางสอน
- 5) การจัดทำบันทึกการสอน กำกับ ดูแล และควบคุมให้ครูบันทึกการสอนประจำวันไว้ล่วงหน้า เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ หรือในกรณีที่ครูไม่สามารถปฏิบัติการสอนได้ ครูคนอื่นจะได้ทำการสอนแทนได้ทันที

6) การจัดครูเข้าสอน โดยคำนึงถึงความต้องการและความถนัดของครู ควรจำแนกครูออกเป็น 2 ประเภทคือ ครูประจำชั้น และครูประจำวิชา

7) การจัดนักเรียนเข้าชั้นเรียน อาจจัดได้ 2 แบบคือ จัดตามความสามารถของนักเรียน และจัดแบบคละ นักเรียนที่เรียนเก่งและอ่อนอยู่รวมกัน

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการตามแผน

1) ตรวจสอบการเตรียมการสอนหรือบันทึกการสอน

2) ให้ครูเข้าปฏิบัติการสอนตรงตามเวลา

3) ควบคุม กำกับ ติดตาม และนิเทศให้ครูดำเนินการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการสอนหรือคู่มือครู

4) จัดครูเข้าสอนแทนในกรณีครูประจำชั้นหรือครูประจำวิชาไม่มาปฏิบัติการสอน

5) ควบคุม ดูแล ให้ครูจัดสอนซ่อมนักเรียนที่เรียนอ่อน และจัดสอนเสริมนักเรียนที่เรียนเก่ง

6) สนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

7) ควบคุม ติดตามให้ครูที่รับผิดชอบงานและโครงการเป็นไปตามปฏิทินปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล

1) การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

2) การประเมินผลโครงการวิชาการของโรงเรียน

3) การประเมินผลการทำงานของครู

สำหรับแนวทางในการบริหารหลักสูตรให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพนั้น อานาจ จันทรไพบี (2532 : 111-118) ได้เสนอแนวทางการบริหารหลักสูตรโดยให้รูปแบบ SPIE ดังรายละเอียดขั้นตอนต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์สถานการณ์ (Situation Analysis) หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์สภาพในอดีต สภาพในปัจจุบัน และสภาพที่ควรจะเป็นในอนาคต โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แผนพัฒนาการศึกษา หลักสูตร ระเบียบ ข้อบังคับ รายงานการวิจัยต่าง ๆ ฯลฯ
วิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชน สภาพของผู้ปกครอง สภาพเกี่ยวกับตัวผู้เรียน
อาคารสถานที่ บุคลากร งบประมาณ อุปกรณ์และแหล่งความรู้ สภาพการจัดการ
เรียนการสอน และสภาพการจัดองค์การ

2) การวางแผน (Program, Project Planning) หมายถึง
การวางแผนโดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์สถานการณ์ในขั้นที่ 1 ขึ้นนี้มีความสำคัญ
มาก เพราะการวางแผนงานหรือโครงการต่าง ๆ เป็นหัวใจของการทำงาน
แผนที่ดีหรือโครงการที่ดีย่อมนำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ที่ดี

3) การดำเนินการ (Implementation) หมายถึง การดำเนิน
งานตามแผนหรือโครงการที่วางไว้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระยะคือ ระยะเตรียมการ
ซึ่งเป็นการชี้แจงรายละเอียด สร้างแรงจูงใจให้กับผู้เกี่ยวข้อง จัดทำปฏิทิน
ดำเนินการ และแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ระยะดำเนินการ ซึ่งต้องมีการประสานงาน
ที่ดี ประชุมปรึกษาหารือเมื่อเกิดปัญหา ติดตามให้กำลังใจและชี้แจงข้อบกพร่อง
เพื่อปรับปรุงแก้ไขระหว่างดำเนินการ

4) การประเมินโครงการและรายงานผล (Evaluation and
Reporting Program) หมายถึง การประเมินการดำเนินการว่าเป็นไปตาม
จุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่ เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาต่อไป แบ่งเป็น 3 ระยะคือ
ระยะก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และระยะสิ้นสุดโครงการ

เกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร ชำรง บัณฑิต (2532 : 286-288)
กล่าวว่าการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นงานธุรกิจ อุตสาหกรรม หรืองานอื่นใดก็ตาม
ผู้ที่รับผิดชอบในการบริหารงานจะต้องดูแลกำกับงานทั้งในด้านธุรการและวิชาการ
เพื่อให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น และบรรลุความมุ่งหมายที่วางไว้ในเรื่องของ
หลักสูตรก็เช่นเดียวกัน จะชี้ให้เห็นงานที่ฝ่ายบริหารจะต้องกระทำดังต่อไปนี้

1) กำลังคน ในการปฏิบัติงานหลักสูตรสิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ
จะต้องมีผู้สอนที่สามารถสอนวิชาที่กำหนดไว้ได้ และจะต้องมีจำนวนเพียงพอด้วย
ในกรณีที่ผู้สอนไม่สามารถสอนได้ดี เพราะขาดความรู้หรือทักษะบางอย่างที่หลักสูตร
ใหม่ต้องการ ผู้บริหารจะต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้

เช่น จัดการอบรม จัดประชุมปฏิบัติการ ให้ศึกษาต่อ ฯลฯ แต่ถ้าจำนวนผู้สอนมีไม่เพียงพอ ก็เป็นหน้าที่ของผู้บริหารจะต้องจัดหาให้

2) วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และสื่อการเรียนการสอน ปัจจุบันสิ่งดังกล่าวนี้มีความสำคัญและจำเป็นต่อการปฏิบัติงานของผู้สอนมาก โรงเรียนที่มีแต่ชอล์กและกระดานดำย่อมทำให้การเรียนการสอนถูกจำกัดไปในตัว แต่ถ้ามีอุปกรณ์เพิ่มขึ้น มีสื่อการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น การสอนและการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนย่อมทำได้หลายรูปแบบ ผู้บริหารจะต้องเตรียมการแต่เนิ่น ๆ และวางแผนในการดำเนินงานให้รอบคอบ

3) การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การที่ผู้สอนจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีอย่างสม่ำเสมอและสามารถส่งเสริมคุณภาพของการทำงานให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ผู้สอนจะต้องมีการพัฒนาตนเองตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ทักษะ บุคลิกภาพ ความสามารถในการสอน การจัดชั้นเรียน การวัดผลการเรียนการสอน ฯลฯ

4) การเพิ่มพูนขวัญและกำลังใจ ขวัญและกำลังใจเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้การปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จอย่างดี มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีความกระตือรือร้นและตั้งใจทำงาน

5) การนิเทศการศึกษา เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการช่วยปรับปรุงการเรียนการสอน ช่วยให้ผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัสดุหลักสูตร และวิธีใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) การแนะแนวการศึกษา บริการแนะแนวเป็นสิ่งสำคัญมาก และเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้การใช้หลักสูตรบรรลุผล เป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบในการบริหารงานหลักสูตรจะต้องกำหนดให้มีขึ้นโดยมีการวางแผนระยะสั้นและระยะยาว

งานบริหารและบริการหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ โรงเรียนก็จะเกี่ยวข้องกับการจัดบุคลากรเข้าสอนตามความถนัด และความเหมาะสม และการบริหารแหล่งวิชาการในโรงเรียน ดังที่ สงัด อุทรานันท์ (2532 : 264-266) กล่าวไว้ดังนี้

1) งานเตรียมบุคลากร เป็นงานที่มีความสำคัญมากก่อนที่จะนำหลักสูตร

ใดไปใช้ควรจะได้มีการให้ความรู้หรือชี้แจงให้ผู้ที่จะใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึง จุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการ วัดผลและประเมินผลตามหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น

2) การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร จำเป็นต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ตลอดจนความสมัครใจของครูแต่ละคนด้วย เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อ การใช้หลักสูตรให้มากที่สุด

3) การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร ได้แก่ เอกสารหลักสูตรและ สื่อการเรียนการสอนทุกชนิดที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ความสะดวกและช่วยเหลือครูให้ สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

4) การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน เป็นการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น การบริหารห้องสอนวิชาเฉพาะ บริการ เกี่ยวกับห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน บริการเกี่ยวกับเครื่องมือในการวัดและ ประเมินผล และการบริการแนะแนว เป็นต้น

นอกจากนั้น กรมวิชาการ (2534 : 70-71) เสนอว่า ผู้บริหาร การศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนควรเตรียมการในเรื่องการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงมีดังต่อไปนี้

- 1) การกำหนดปรัชญา อุดมการณ์ วัตถุประสงค์ นโยบายของโรงเรียน
- 2) การศึกษา สํารวจ ปัญหาความต้องการของท้องถิ่น
- 3) การศึกษา สํารวจ ปัญหา ความต้องการของผู้เรียนและผู้ปกครอง
- 4) การศึกษา สํารวจ ความถนัดความสามารถเฉพาะของผู้เรียน
- 5) การจัดแบ่งกลุ่มผู้เรียนตามความต้องการ และความถนัด ความสามารถ
- 6) การจัดบริการแนะแนวทางการศึกษาในเรื่องแนวทางการศึกษา การเลือกรายวิชา
- 7) การจัดครู อาจารย์ การใช้ทรัพยากรภายนอก ผู้สอนจากภายนอก สถานที่ประกอบการที่จะช่วยในการเรียนการสอน

- 8) การจัดทำแผนการสอน เนื้อหาสาระรายละเอียด เทคนิคการสอน กระบวนการเรียนการสอน วัสดุการเรียนการสอน สื่อต่าง ๆ
- 9) การเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้
- 10) การจัดกิจกรรมเสริม
- 11) การจัดกิจกรรมและปัจจัยเกื้อกูลให้เกิดกระบวนการส่งเสริมและการพัฒนาที่สมบูรณ์ครบวงจร
- 12) การติดตามช่วยเหลือนิเทศ
- 13) การวัดผลประเมินผลเพื่อการพัฒนา
- 14) การพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

จากแนวความคิดการบริหารหลักสูตรดังกล่าว สรุปได้ว่าการที่โรงเรียนจะจัดการศึกษาให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรได้นั้น คงจะต้องบริหารงานบริหารหลักสูตรอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนการดำเนินการ และการประเมิน โดยจะต้องมีการจัดการที่ดี จัดทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ พัฒนาบุคลากรให้ทำงานเต็มความสามารถ การนำหลักสูตรไปใช้จึงจะประสบความสำเร็จ ดังจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไปตามลำดับ

1.2 การเตรียมบุคลากร

การเตรียมบุคลากรเป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งของการบริหารหลักสูตร ดังที่ สจิด อุทรานันท์ (2532 : 264-265) กล่าวว่า งานเตรียมบุคลากรเป็นงานที่มีความสำคัญมาก ก่อนที่จะนำหลักสูตรใดไปใช้ควรจะได้มีการให้ความรู้หรือชี้แจงให้ผู้ที่จะใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรยังเป็นภาระหนักมากถ้าหากหลักสูตรที่จัดทำขึ้นใหม่นั้นเป็นหลักสูตรซึ่งมีความแตกต่างจากหลักสูตรเดิมโดยสิ้นเชิง แต่ถ้าหากเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยการปรับปรุงแก้ไขเพียงบางส่วนภารกิจเกี่ยวกับการเตรียมบุคลากรก็จะไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนเท่าใดนัก

การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่ อาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น อาจใช้วิธีการประชุมชี้แจง การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การเผยแพร่ทางเอกสาร และสื่อมวลชนชนิดต่าง ๆ ถ้าหากหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้นจะถูกนำไปใช้กับกลุ่มประชากรอย่างกว้างขวาง การเตรียมบุคลากรก็ควรจะได้ดำเนินการในหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อให้การกระจายข้อมูลเป็นไปอย่างกว้างขวางและถึงกลุ่มผู้ใช้โดยทั่วถึงกัน

ถ้าหากจะมองงานเตรียมบุคลากรในหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตร ก็จะต้องพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมครู โดยการส่งครูเข้ารับการฝึกอบรมซึ่งจัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ และบางครั้งโรงเรียนอาจจะจัดให้มีการประชุมหรือฝึกอบรมภายในกลุ่มโรงเรียนหรือโรงเรียนของตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร และสามารถดำเนินการใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

การจัดครูเข้าสอนเป็นกิจกรรมอีกประเภทหนึ่งของการบริหารหลักสูตร ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนเป็นผู้ที่นำเอาหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนกับผู้เรียนจริง ๆ ดังนั้นการจัดครูเข้าสอนเพื่อให้ได้ผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่ต้องการให้ครูเป็นทั้งพี่เลี้ยงและผู้คอยแนะแนวทางที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนจึงมีความจำเป็นมาก ดังที่ วิชัย ราชบุรีศิริ (2524 : 44) กล่าวว่า การจัดครูเข้าสอนจำเป็นต้องพิจารณาเลือกผู้ที่มีความสามารถเหมาะสมกับระดับของชั้นเรียน โดยจะต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ความถนัด อารมณ์ และนิสัยใจคอของครูแต่ละคนว่าเหมาะสมที่เข้าทำการสอนชั้นใด ดังนั้นการจัดครูเข้าสอนจึงต้องมีการพิจารณากันอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรอบคอบที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ สัจด์ อุทธานันท์ (2532 : 265) ที่กล่าวว่า การจัดครูเข้าสอนจำเป็นต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ตลอดจนความสมัครใจของครูแต่ละคนด้วย ทั้งนี้เพื่อจะให้ผู้ใช้หลักสูตรแต่ละคนมีโอกาสได้ใช้ศักยภาพของตนให้เป็นประโยชน์ต่อการใช้หลักสูตรให้มากที่สุด สำหรับรูปแบบของการจัดครูเข้าสอนนั้น สันต์ ธรรมบำรุง (2530 : 162-164) ได้เสนอไว้ 3 แบบคือ

- 1) การจักระบบครูประจำชั้น
- 2) การจักระบบครูประจำวิชา
- 3) การจักระบบการสอนเป็นทีม

การจัดครูเข้าสอนต้องมีการเตรียมการไว้ก่อนเปิดภาคเรียน อาจจะทำให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการพิจารณาโดยการคัดเลือกหรือตามความสมัครใจของครูผู้สอน

1.3 การจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนและเอกสารหลักสูตร

วัสดุและเอกสารประกอบหลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยทำให้การนำหลักสูตรไปใช้บรรลุเป้าหมายสมดังเจตนารมณ์ของหลักสูตร ฉะนั้นโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีวัสดุและเอกสารประกอบหลักสูตร ตลอดจนมีระบบในการให้บริการ (กรมวิชาการ, 2534 : 91) สำหรับการจัดหาสื่อการสอนเพื่อบริการนั้น ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 250-252) ได้เสนอขั้นตอนต่าง ๆ ของการจัดหาเพื่อบริการดังนี้

- 1) สํารวจสภาพของสื่อการสอนที่มีอยู่แล้วในโรงเรียน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสื่อที่มีอยู่ทั้งประเภทวัสดุ และประเภทเครื่องมืออุปกรณ์
- 2) สํารวจอาคารสถานที่ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการสื่อทัศนูปกรณ์ สํารวจสภาพวัสดุ เครื่องมือสื่อทัศนูปกรณ์ ตลอดจนความพร้อมต่าง ๆ ในการให้บริการ
- 3) สํารวจความต้องการสื่อการสอนของผู้ใช้บริการ
- 4) การจัดหาสื่อการสอน หลังจากสํารวจสภาพปัญหา ความต้องการแล้ว จึงควรวางแผนการจัดหาสื่อมีอยู่ 4 วิธีคือ
  - 4.1) การผลิตสื่อการสอนที่สามารถผลิตได้เอง เพราะตรงตามความต้องการของผู้ใช้
  - 4.2) การจัดซื้อ พิจารณาความสำคัญว่าจะเป็นประโยชน์และถูกนำไปใช้เสมอ

4.3) การขอยืม เป็นการจัดหาสื่อการสอนเพื่อให้มีใช้เป็นครั้งคราว เป็นสื่อประเภทไม่มีจำหน่ายในท้องตลาด หายาก ราคาแพง

4.4) การขอบริจาคจากแหล่งต่าง ๆ

การบริหารงานด้านบริการสื่อการเรียนการสอนเพื่อให้ครูผู้สอนได้ใช้สื่อการเรียนการสอนได้อย่างสะดวก และตรงตามความต้องการนั้น อีริกสัน (Erickson, 1971 : 22-24) ได้เสนอแนะหลักในการบริหารและบริการสื่อการเรียนการสอนไว้ 6 ประการคือ

- 1) หัวหน้าหน่วยบริการควรจะเป็นผู้มีความรู้ในด้านสื่อการเรียนการสอน สามารถประสานงานกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง มีงบประมาณสำหรับจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และอำนวยความสะดวกในการให้บริการ
- 2) เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการเลือกซื้อสื่อการเรียนการสอน จัดระบบการสั่งซื้อ การส่งของ การนำไปใช้ มีการจัดทำรายชื่อสื่อการเรียนการสอน พร้อมทั้งแหล่งที่มีวัสดุเหล่านั้น
- 3) วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ครูสามารถนำไปใช้ได้สะดวก มีคนคอยช่วยเหลือ โดยจัดตั้งเป็นศูนย์วัสดุอุปกรณ์ส่วนกลาง มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ด้านนี้ อยู่ประจำ ควรมีการตรวจสภาพและซ่อมแซมอยู่เสมอ
- 4) ควรจัดหาวัสดุอุปกรณ์ไว้หลาย ๆ ชนิด สนองความต้องการของครู มีการประชุมปรึกษาหารือกับคณะครูเกี่ยวกับการเลือก การจัดซื้อ จัดทำ จัดใช้ จัดระบบ การยืมที่เหมาะสม ตลอดจนวางแผนประสานงานกับหน่วยงานอื่น เพื่อนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์
- 5) เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อพัฒนาครูประจำการเกี่ยวกับความรู้ ทักษะในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ มีการประสานงานกับผู้รับผิดชอบเพื่อจัดประชุมสัมมนาครูประจำการ การสาธิตการใช้สื่อการเรียนการสอน
- 6) มีการวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับการจัดบริการสื่อการเรียนการสอน โดยสรุปแล้ว การจัดการเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และเอกสารหลักสูตรต่าง ๆ นั้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบดังนี้

- 1) จัดทำและจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เอกสารหลักสูตรต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน
- 2) วางแผนการใช้วัสดุอุปกรณ์ทุกชนิดให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า
- 3) ให้มีการจัดเก็บ บำรุงรักษา อย่างเป็นระบบสามารถตรวจสอบได้ดี
- 4) มีการติดตามและประเมินผลการใช้เป็นประจำ

2. การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.1 แนวปฏิบัติการจัดการเรียนการสอน

การศึกษาเป็นการพัฒนา ขณะนี้ทั่วโลกกำลังมีการเรียนการสอนในลักษณะที่ให้นักเรียนปฏิบัติ ดังนั้นลักษณะกิจกรรมที่ครูให้นักเรียนปฏิบัตินั้นไปพัฒนาอะไรในตัวเด็กบ้าง จึงเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องตระหนัก การเรียนการสอนทั้งหลายจะต้องพยายามทำให้มีความหมาย ความหมายเหล่านั้นก็คือไปเสริมพัฒนาการให้กับผู้เรียน ดังที่ ดร.โกวิท ประวาลพุกษ์ รองอธิบดีกรมวิชาการ ได้กล่าวไว้ในการประชุมปฏิบัติการเรื่องการวิจัยพัฒนาการเรียนการสอน เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2534 ณ ห้องประชุมโรงแรมเชียงใหม่พลาซ่า หัวข้อเรื่อง "การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับอนาคต" ว่าการเรียนการสอนทั้งหลายที่ไปเสริมพัฒนาการให้กับผู้เรียนนั้นครูผู้สอนจะต้องมีบทบาทดังนี้

- 1) จะต้องรู้จักพัฒนากิจกรรมเด็ก กิจกรรมการแสดงออกซึ่งพัฒนาการของเด็ก เช่น พัฒนาการทางกาย ในวัยมัธยมศึกษา เราสอนยิมนาสติกไปทำไม เพื่อฝึกให้มีท่าทางสวยงาม รามเรียบ อ่อนช้อย นักวิชาการก็พยายามที่จะปรับการเรียนต่าง ๆ เหล่านี้ให้พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เราฝึก ที่เราสอน ที่บรรจู่อยู่ในการเรียนการสอนทั้งหลายเป็นตัวแทนพัฒนาการของเด็กอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใส่ลงไปในห้องเรียนต้องเป็นกิจกรรมที่มีความหมายไปพัฒนาทั้งทางกาย อารมณ์ สังคม พัฒนาทางจิตใจ ทางภาษาใช้ข้อมูลย่อยข้อมูล

2) พัฒนาการในการจัดการศึกษาปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงไปในรูปของการให้นักเรียนเป็นผู้จัดการเอง ให้การเรียนรู้ทั้งหลายเป็นการจัดการของนักเรียนเอง นักเรียนค่อย ๆ ทำกิจกรรมนั้น ทำอย่างนั้น คิดอย่างนั้น ก็จะเกิดกระบวนการคิด กระบวนการสร้าง กระบวนการสังเคราะห์ ครูเป็นเพียงผู้จัดการ

3) พัฒนาการสอนให้ถึงสิ่งแวดล้อม การเรียนการสอนปัจจุบันเราสอนแต่เนื้อหา สอนวิชา ไม่เคยสอนถึงสิ่งแวดล้อม ขณะนี้ยังมีมนุษย์พัฒนาไปมาก ก็ยิ่งทำลายสิ่งแวดล้อมไปมาก เราพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยการทำลายธรรมชาติ ฉะนั้นการศึกษาทั้งหลายจะต้องช่วยให้ประชาชนมีความสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่ดีนั้นจะต้องมีกระบวนการในการจัดการพื้นฐาน 3 ประการคือ

- 1) ฝึกให้เด็กรู้จักคิดวิเคราะห์ วิจาร์ณ อย่างมีระบบ
- 2) ฝึกให้เด็กมีความสามารถในการเผชิญอะไรก็ได้ในอนาคต มี

ความสามารถในการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์คือ

2.1) วางจุดประสงค์ที่มีโอกาส มีความท้าทาย สามารถบรรลุจุดประสงค์ได้

2.2) เลือกวิธีการ วิธีปฏิบัติ ที่สอดคล้องกับจุดเด่นของตนเอง

3) ฝึกเด็กของเราให้มีความสามารถปรับได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เมื่อความเปลี่ยนแปลงนั้นเปลี่ยนไปจากเดิมต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

นี่คือความสามารถที่จำเป็นของเด็กในอนาคต การพัฒนาคุณภาพทั้ง 3 อันนี้ก็ถูกบรรจุในหลักสูตร เรียกว่า การพัฒนาทักษะกระบวนการ หลักสูตรฉบับปรับปรุงก็จะเป็นหลักสูตรเน้นย้ำที่จะให้เกิดความถาวรในการพัฒนา เน้นให้นักเรียนจัดการตนเอง เป็นพฤติกรรมพัฒนาการของเด็กมาก ๆ (กองวิจัยทางการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2535 : 86-96)

ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งมีจุดเน้นของการจัดการเรียน

การสอนตามหลักสูตร 2 ประการคือ (หน่วยศึกษานิเทศก์, สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 20)

- 1) การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
- 2) การจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการ

เรียนรู้

นั่นคือการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ซึ่งหมายถึง การจัด
กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนดนั้น การจัด
การเรียนการสอนอย่างเป็นระบบจะช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมี
ประสิทธิภาพ ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการการนำเทคนิควิธีการ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์
การเรียนการสอนต่าง ๆ มาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน
เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรกำหนด ในทางปฏิบัตินั้นเป็นกิจกรรมที่ครูและ
นักเรียนร่วมกันทำ สำหรับผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่ควบคุม ดูแล กำกับ ให้
กระบวนการเรียนการสอนให้เป็นไปตามคู่มือครูและแผนการสอน โดยการตรวจ
บันทึกการสอน กำหนดการสอน การติดตามผลการเรียนของนักเรียน การรายงาน
ผลการเรียนให้ผู้ปกครองทราบตามกำหนด การจัดทำเอกสารชั้นเรียน และให้มี
การสอนซ่อมเสริมแก่นักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียน เป็นต้น

สำหรับรายละเอียดของงานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร
ตามแนวคิดของ สنجัด อุทรานันท์ (2532 : 267-270) เสนอไว้ดังนี้

- 1) การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น เนื่องจาก
หลักสูตรที่ยกกว้างขึ้นมาเพื่อใช้กับประชากรโดยส่วนรวมในพื้นที่กว้างขวางนั้นมักจะ
ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้นเพื่อให้หลักสูตรมี
ความสอดคล้องกับสภาพของสังคมในท้องถิ่นและสามารถสนองความต้องการของ
ผู้เรียนควร จะได้มีการปรับหลักสูตรกลางให้มีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น
ที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ

- 2) การจัดทำแผนการสอน เป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตร

ให้ไปสู่ภาคปฏิบัติโดยการกำหนดกิจกรรมและเวลาไว้อย่างชัดเจนจนสามารถนำไปปฏิบัติได้

3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีนักปราชญ์ทางด้านหลักสูตรหลายคนได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ ที่จัดโดยโรงเรียน ยกตัวอย่างเช่น ทรัมป์ และมิลเลอร์ (Trump and Miller, 1968) เป็นต้น ดังนั้นจึงถือว่ากิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งจัดขึ้นโดยครูเพื่อตอบสนองเจตนาารมย์ของหลักสูตร จึงเป็นส่วนของการนำหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติโดยแท้จริง

4) การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เนื่องจากระบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของระบบย่อย 3 ระบบ คือ ระบบหลักสูตร ระบบการเรียนการสอน และระบบการวัดผลประเมินผล (Beauchamp, 1981 : 137) ดังนั้นภาระหน้าที่เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนจึงเป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครู ทั้งนี้ เพราะการวัดและประเมินผลการเรียนที่ดำเนินการอย่างถูกต้องตามหลักการของหลักสูตร จะช่วยบ่งบอกถึงความสำเร็จหรือผลการใช้หลักสูตรได้อีกด้วย

เกี่ยวกับแนวปฏิบัติของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา นั้น กรมวิชาการ (2525 : 11-12) เสนอไว้ดังนี้

1) การจัดการเรียนการสอนต้องจัดให้มีกระบวนการเรียนสำคัญพอกับเนื้อหา

2) การจัดการเรียนการสอนต้องเน้นให้นักเรียนเป็นผู้แสดง ครูเป็นผู้กำกับหรือเป็นผู้ดำเนินการ โดยใช้แผนการสอน คู่มือ และสื่อการเรียนการสอนเป็นแนวทางและเป็นเครื่องมือเพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติหรือศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

3) การจัดการเรียนการสอนต้องมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ สรุป และตัดสินใจด้วยตนเอง

4) การจัดการเรียนการสอนต้องเน้นภาคปฏิบัติควบคู่ไปกับภาคทฤษฎีให้มีการปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎีโดยคำนึงความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

5) ใช้วิธีการสอนหลาย ๆ รูปแบบตามความเหมาะสมของเนื้อหาและสภาพของผู้เรียน เช่น บรรยาย อภิปราย ถามตอบ บทบาทสมมติ แบ่งกลุ่มแก้ปัญหา ศึกษาปัญหาเป็นรายกลุ่มหรือรายบุคคล ค้นคว้าศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ

6) การจัดการเรียนการสอนควรเน้นกระบวนการกลุ่ม โดยถือหลักให้นักเรียนร่วมกันคิดร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ปัญหาและร่วมกันรับผลที่เกิดขึ้น

สำหรับ สุนน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2531 : 121) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียน ควรให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียนและให้มีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวิชามากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2) ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ฝึกให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยพิจารณาวิธีสอนที่เห็นว่าเหมาะสมกับจุดประสงค์และลักษณะเนื้อหาวิชา เช่น การสอนแบบแก้ปัญหาค้นคว้าอภิปราย ทำงานกลุ่ม ฯลฯ

3) ผู้สอนควรคำนึงถึงที่จะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ ซึ่งมีผลส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

4) เวลาเรียนกำหนดไว้คาบละ 20 นาที ในการตัดสินใจให้โรงเรียนหรือท้องถิ่นกำหนดช่วงตารางเวลาเรียนเอง โดยจะกำหนดครั้งละกี่คาบเป็นช่วงสั้นหรือยาวได้ตามความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ลักษณะเนื้อหาและกิจกรรม

จะเห็นได้ว่าในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนนั้นครูมีหน้าที่หลักคือ การสอน จึงต้องใช้หลักสูตรประกอบการเรียนการสอน การทำแผนการสอนหรือกำหนดการสอน เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ โดยมีกระบวนการสอนที่สรุปได้ดังนี้ (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2534 : 125-126)